

Izmaiņas Eiropas nodarbinātības struktūrā Lielās lejupslīdes laikā

Kopsavilkums

Ievads

Eiropa – tāpat kā attīstītās pasaules lielākā daļa – turpina pārvarēt 2008. – 2009. gada Lielās lejupslīdes sekas. Darba tirgū šīs sekas ir bijušas īpaši smagas. ES 27 valstīs 2010. gada otrajā ceturksnī apmaksātos darbos bija nodarbināti par pieciem miljoniem mazāk cilvēku nekā 2008. gada otrajā ceturksnī. Šajā ziņojumā ir izklāstīta lejupslīdes ietekme uz EU 27 nodarbinātības struktūru pa nodarbošanās veidiem un nozarēm – gan apkopotie dati, gan dati pa valstīm. Aprakstīts ir gan kvantitatīvais aspekts (nosakot izmaiņas nodarbinātības līmeņos), gan kvalitatīvais aspekts (attēlojot to, kā izmaiņas nodarbinātības līmeņos ir sadalītas visā algu diapazonā). Šis ir pirmais ziņojums, kas publicēts Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonda (*Eurofound*) Eiropas darba monitoringa ietvaros. Tam sekojošā papildu ziņojumā, kas iznāks 2011. gada beigās, analīze tiks turpināta līdz 2011. gada vidum, kad (cerams) darba tirgus atlabšana stabilizēsies.

Politikas aspekts

ES “Eiropas 2020” stratēģijā gudras, ilgtspējīgas un integrējošas izaugsmes panākšanai ir noteiktas saistības veicināt augstu nodarbinātības un produktivitātes līmeni. Tāpēc vēlreiz ir jāuzsver jau agrāk pieņemtās Lisabonas stratēģijas mērķi par “vairāk un labākām darbavietām”. Lielāks skaits darbavietu ir vajadzīgs, lai līdzsvarotu kraso bezdarba palielināšanos, kas pavadīja finanšu krīzi. Nodarbinātības pieaugums ir vajadzīgs arī tāpēc, lai Eiropa spētu tuvināties 75% nodarbinātības līmeņa sasniegšanas mērķim, kas vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem jāsasniedz līdz 2020. gadam. (Šajā grupā nodarbinātības līmenis 2010. gadā bija 68,6%). Turklāt, ja Eiropā ir vēlme uzlabot produktivitātes līmeni, kas ir galvenais faktors konkurētspējas saglabāšanai pasaulē, kura kļūst aizvien daudzveidīgāka, tādējādi uzturot un uzlabojot dzīves apstākļus, tad ir vajadzīgas kvalitatīvākas darbavietas (apmācības, zināšanu un nodarbinātības nosacījumu ziņā).

Raugoties retrospektīvi, laikā no deviņdesmito gadu beigām līdz lejupslīdes sākumam 2008. gadā darbavietu skaits Eiropā neticami palielinājās. Nedaudz vairāk kā desmit gados tika radīti vairāk nekā 20 miljoni jaunu darbavietu; tas gan absolūtos, gan relatīvos skaitļos pārsniedza ASV radīto darbavietu skaitu. Kaut arī Lisabonas stratēģijas nodarbinātības mērķi netika sasniegti, nodarbinātības līmeņa kāpināšanā un cīņā pret bezdarbu tika gūti ievērojami panākumi. No otras puses, izskanēja bažas – līdzīgas tām, kuras iepriekš tika paustas ASV, – attiecībā uz radīto darbavietu kvalitāti. Valdība sajūta, ka daudzas no jaunajām darbavietām ir zemi atalgotas un neperspektīvas un netiek radītas pietiekami daudz darbavietas jomās, kurās vajadzīgas lielākas zināšanas un kas potenciāli veicinātu produktivitāti. Vai izaugsme nodarbinātībā tika panākta uz darbavietu kvalitātes rēķina?

Lai sniegtu empīriski pamatotu atbildi uz šo jautājumu, Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonds jau savā iepriekšējā darbā ir piemērojis vienkāršu analīzes metodi, ko izstrādājis Džozefs Štiglics [Joseph Stiglitz]. Sadalot nodarbinātību atsevišķos “darbos” (saprotot tos kā konkrētu nodarbošanos konkrētā nozarē, piemēram, medmāsu darbu veselības nozarē vai pārdevēja darbu mazumtirdzniecībā) un sakārtojot tos pēc darba samaksas par nostrādāto stundu (kā darba kvalitātes mēra), var spriest par to, vai izaugsme nodarbinātībā galvenokārt attiecas uz “labi”, “viduvēji” vai “zemi” apmaksātiem darbiem. Šajā analīzē tika aplūkotas izmaiņas darba tirgū 23 dalībvalstīs laikā no 1995. līdz 2006. gadam.

- Galvenais secinājums bija tāds, ka nodarbinātības izaugsmē ir novirze, kas izpaužas kā lielāks nodarbinātības pieaugums relatīvi augstāk apmaksāto darbu segmentā.

- Tika arī konstatēts, ka vismazākais nodarbinātības pieaugums bija vidēji apmaksāto darbu segmentā saistībā ar ilgstošo lejupslīdi nodarbinātībā, kas saistīta ar ražošanu. Pieaugums viszemāk apmaksāto darbu segmentā bija mazliet lielāks.
- Kaut arī modeļi bija atkarīgi no konkrētās valsts, apkopotie dati par ES daļēji apstiprināja "vidusšķiras sarukšanas" modeļus, kuri jau agrāk bija identificēti Amerikas un Lielbritānijas darba tirgos.

Galvenie rezultāti

Šajā ziņojumā – *Izmaiņas Eiropas nodarbinātības struktūrā Lielās lejupslīdes laikā* – ir izmantoti Eiropas darbaspēka apsekojuma dati, lai analizētu to, vai asimetriski polarizētas izmaiņas nodarbinātībā, proti, modelis, kuru Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonds identificējis jau savā iepriekš veiktajā darbā, ir saglabājies arī laikā, kad darbavietu skaits strauji samazinājās (no 2008. gada otrā ceturkšņa līdz 2010. gada otrajam ceturksnim).

- Kaut arī nodarbinātības ziņā rezultāts noteikti ir atšķirīgs, modelis līdzinājās tam pašam izmaiņu sadalījumam nodarbinātībā atkarībā no algas, kāds, pamatojoties uz ES apkopotajiem datiem, tika vērots iepriekšējā desmitgadē. Lejupslīde, šķiet, ir paātrinājusi jau iepriekš novērotās tendences.
- Krass darbavietu zudums vidēji apmaksātā segmenta zemākajā daļā un vidēji apmaksātajā segmentā, īpaši būvniecības un ražošanas nozarēs, ir akcentējis nodarbinātības struktūras polarizāciju.
- Pat laikā, kad darbavietu skaits strauji samazinājās, vislabāk apmaksātajos darbos nodarbinātība turpināja pieaugt. Tāpat kā iepriekšējā desmitgadē darbavietu skaita pieaugums augšējā algu kvintilē (algu diapazona augšējos 20 %) galvenokārt bija saistīts ar darbavietu skaita palielināšanos tā saukto "zinātnieku pakalpojumu" jomā. Tie ietver gan sabiedriskos pakalpojumus (galvenokārt izglītībā un veselības aprūpē), gan privātos pakalpojumus (uzņēmējdarbībā sniegtos pakalpojumus). Lejupslīdes laikā sabiedrisko pakalpojumu relatīvā nozīme nodarbinātības pieaugumā, kas raksturīgs augstāk atalgotajā kvintilē, ir palielinājusies.
- Dalībvalstu līmenī ir novēroti trīs galvenie modeļi, kas raksturo novirzes nodarbinātībā lejupslīdes laikā: paaugstināšana darbā (darbavietu skaitam vairāk palielinoties visaugstāk atalgoto darbu segmentā), polarizācija (nodarbinātībai palielinoties algu diapazona apakšējā un augšējā daļā, bet vienlaicīgi samazinoties vidusdaļā) un pazemināšana darbā (darbavietu skaitam vairāk samazinoties augstāk apmaksāto darbu segmentā, bet pieaugot vai tikai nedaudz samazinoties zemāk apmaksāto darbavietu skaitam).
- Lejupslīdes laikā darba tirgus – gan kvantitātes, gan kvalitātes ziņā – bija saudzīgāks pret sievietēm nekā pret vīriešiem. Krīzes laikā uz vienu darbavietu, ko zaudēja sieviete, tika zaudētas četras "vīriešu" darbavietas. Nedaudzie jaunu – kopumā kvalitatīvu – darbavietu avoti vairāk attiecās uz darbiem veselības aprūpē un izglītībā, kuros galvenokārt tiek nodarbinātas sievietes.
- Vecāka gadu gājuma darbinieku nodarbinātības līmenis krīzes laikā saglabājās pārsteidzoši augsts; tomēr krīze smagi skāra darbaspējīgā vecuma pamata segmentu (darbiniekus vecumā no 30 līdz 49 gadiem) un jo īpaši jaunāka vecuma darbiniekus. Lejupslīdes laikā ievērojami palielinājās nodarbinātība vecuma grupā no 50 līdz 64 gadiem – 1,7 miljoni jaunu darbavietu. Šis nodarbinātības pieaugums bija vērojams visā algu diapazonā, bet vairāk skāra visaugstāk apmaksātās darbavietas. Jaunāka gadu gājuma darbiniekiem (jaunākiem par 30 gadiem) darbavietu skaits saruka visā algu diapazonā.
- Nodarbinātības statusa ziņā bija vērojama jaukta aina. Lejupslīdes sākuma posmā pagaidu darbinieku skaits ievērojami samazinājās; tomēr darbavietu skaita pieauguma lielākā daļa, sākot no 2009. gada, bija pagaidu darbavietu skaita pieaugums, kaut arī šis pieaugums vairāk attiecās uz zemo algu segmentu. Nepilna darba laika darbavietas tika radītas visā algu diapazonā, un šīs darbavietas aptuveni līdzīgās attiecībās ieņēma vīrieši un sievietes. Jaunas nepilna laika darbavietas vīriešiem tika radītas galvenokārt zemāk apmaksātos darbos lauksaimniecībā un pārtikas un dzērienu ražošanā, turpretim vairāk kā divas trešdaļas no jaunajām nepilna darba laika darbavietām, kurās strādāja sievietes, bija augstāk apmaksāto darbu vidū – izglītībā, veselības aprūpē un profesionālo pakalpojumu jomā.

Plašāka informācija.

Sīkāku analīzi skatīt ziņojuma *Izmaiņas Eiropas nodarbinātības struktūrā Lielās lejupslīdes laikā* pilnajā tekstā, kas pieejama vietnē www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1141.htm

John Hurley, pētnieks
joh@eurofound.europa.eu